

BEATA STYPUŁKOWSKA

OKRES HELLENIZMU W KATECHEZIE BIBLIJNEJ W ŚWIETLE KORELACJI Z LEKCJĄ HISTORII

1. Korelacja katechezy biblijnej z lekcją historii

Zagadnienie korelacji treści nauczania katechezy biblijnej ze szkolną lekcją historii jest ważne zarówno ze względu na miejsce katechezy w szkole, jak i ze względu na wymogi stawiane przez reformę oświatową¹. Współczesnej szkole polskiej obecność lekcji religii daje konieczne zakorzenienie w kulturę chrześcijańską i pozwala odejść od komunistycznych wzorców wychowawczych minionej epoki. Dla katechezy natomiast obecność innych przedmiotów, zwłaszcza humanistycznych, w tym historii, daje możliwość gruntowniejszego przekazu treści biblijnych opartych na kontekście historyczno-kulturowym. Program lekcji historii obejmującej okres starożytności nie może być zatem pominięty w planowaniu dydaktycznym katechezy biblijnej. W podstawie programowej historii w klasach IV-VI szkoły podstawowej, w gimnazjum i w szkole ponadgimnazjalnych występują treści związane z czasami opisanymi w Biblii, których znajomość przydatna jest na katechezie biblijnej². Oba przedmioty szkolne posiadają wiele wspólnych odniesień. Dzięki korelacji katecheta może nie tylko ustosunkować się do treści odnoszących się do religii i kultury podawanych w ramach innych przedmiotów szkolnych w celu ich uzupełnienia czy skorygowania, ale również, i to w o dużo większym stopniu, wykorzystać wiedzę uczniów osiągniętą w ramach innych zajęć szkolnych podczas katechezy. Katecheta, który zapozna się zarówno z programem, jak

¹ Z uwagi na korelację z innymi przedmiotami szkolnymi warto byłoby zwrócić uwagę również obok lekcji historii na umieszczenie fragmentów Biblii w programie języka polskiego. Współpraca polonisty z katechetą na tym polu może być bardzo przydatna w przybliżaniu uczniom różnych form wypowiedzi i stylów literackich występujących w Piśmie Świętym. Nie bez znaczenia jest też poznawanie podczas innych zajęć szkolnych odniesień biblijnych występujących w szeroko pojętej kulturze: sztukach plastycznych, teatralnych, muzyce i in.

² *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, Dz.U. nr 51 z dnia 9 maja 2002 r, poz. 458.

i z podręcznikiem do historii, wybranym przez historyka uczącego w jego szkole, może wykorzystać wiadomości przekazywane w ramach lekcji historii dla potrzeb katechezy biblijnej. Analiza programu oraz podręcznika pozwoli mu zorientować się, przy jakich treściach i w jakim stopniu winien zastosować którąś z form korelacji katechezy biblijnej z lekcją historii: integrującą, uzupełniającą czy też polemizującą³.

Nie wszyscy katecheci są świadomi, że dobrze prowadzona lekcja historii przygotowująca ucznia do pracy z tekstami źródłowymi przygotowuje ucznia również do kontaktu z Pismem Świętym w czasie katechezy. I dlatego też należy wykorzystać tę możliwość. Katecheza nie może ograniczyć się jedynie do opowiadań biblijnych, lecz winna przygotować ucznia do odbioru tekstów biblijnych na właściwym dla niego poziomie. Maturzysta czy nawet uczeń gimnazjum nie może reprezentować poziomu właściwego dla dziecka ze szkoły podstawowej. Uczeń w liceum dokonuje często w sposób fachowy analizy źródeł literackich, a podczas katechezy w odniesieniu do Pisma Świętego pozostaje na zrozumieniu sensu wyrazowego, i to też nie zawsze poprawnego. Wiele tekstów biblijnych, ze względu na swoje uwarunkowania historyczne bądź też rodzaj literacki zostaje dla niego zamkniętych, ponieważ nie rozumie ich treści.

W katechezie biblijnej mamy do czynienia nie tylko z odmienną kulturą i odległym czasem, ale również z wielokrotną redakcją ksiąg biblijnych. Znajomość historii biblijnej oraz choćby pobieżne zrozumienie etapów formowania się ksiąg biblijnych i ustalania kanonu biblijnego może pomóc uczniowi w prawidłowym odczytaniu przesłania nawet trudniejszych biblijnych tekstów. Epoka hellenistyczna jest bardzo ważna dla procesu ostatecznej redakcji Biblii. Teksty biblijne nie będą zrozumiałe dla współczesnego czytelnika, jeżeli nie rozumie on ich kontekstu kulturowego i historycznego. Dlatego też w katechezie biblijnej ważne jest wykorzystanie i uzupełnienie wiadomości, jakie uczeń zdobywa w ramach lekcji historii, chociażby na temat życia codziennego w starożytnych krajach biblijnych oraz głównych uwarunkowań polityczno-społecznych krajów Bliskiego Wschodu. Praca z tekstem biblijnym z punktu widzenia lekcji historii jest pracą z tekstem źródłowym. W Piśmie Świętym mamy do czynienia z różnego rodzaju tekstami historycznymi (m.in. opowiadanie historyczne, relacje o wydarzeniach, psalmy historyczne, kroniki, listy, dziennik podróży). Zwracanie uwagi na gatunek literacki tekstów jest jednym z głównych kryteriów poprawnej interpretacji Pisma Świętego. Umiejętność dostrzegania różnic między źródłami ze względu na formę przekazu, zdoby-

³ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, n. 83. Na temat form tych korelacji na poziomie gimnazjum zob. B. Stypułkowska, *Lekcja historii a katecheza biblijna w gimnazjum*, „Polonia Sacra” VII (XXV) [2003] nr 12, s. 346-353.

wana na lekcjach historii, jest bardzo przydatna w katechezie biblijnej. Dobrze prowadzona katecheza biblijna winna uwrażliwiać ucznia na dostrzeganie różnych płaszczyzn interpretacji Pisma Świętego: historyczno-literackiej, teologicznej i egzystencjalnej. Ta pierwsza płaszczyzna (historyczno-literacka) jest wspólna dla lekcji historii i katechezy biblijnej. Jednocześnie jest ona wyjściowa dla zrozumienia teologicznego i egzystencjalnego. Katecheza biblijna nie może bowiem ograniczyć się jedynie do uwarunkowań historyczno-literackich tekstów biblijnych, ale winna przygotować chrześcijan do dojrzałego kontaktu z Pismem Świętym zarówno podczas liturgii, jak i w czasie indywidualnej modlitwy.

2. Okres hellenizmu z punktu widzenia katechezy biblijnej

Jednym z zadań katechezy biblijnej jest zapoznanie uczniów z historią zbawienia. Na każdym etapie edukacyjnym uczeń zostaje stopniowo wprowadzony w coraz większy zakres zagadnień. Chodzi nie tylko o cykliczne powtarzanie pewnych wiadomości, ale przede wszystkim o coraz gruntowniejsze wnikanie w rzeczywistość świata biblijnego oraz umiejscawianie treści biblijnych w coraz szerszym kontekście kulturowo-historycznym. Wiadomo, że lepiej przekazać mniej treści, ale w sposób bardziej uporządkowany i usystematyzowany⁴. Jednakże, nawet, gdy wiadomości podajemy stosunkowo mało, konieczne jest systematyczne powracanie do pewnych zrębów treści, by je utrwałać, pogłębiać i na ich podstawie podawać nowe. W katechezie biblijnej mamy do czynienia z układem spiralno-koncentrycznym treści. Natomiast w programach i podręcznikach do historii zasadniczo spotykamy się z układem liniowo-chronologicznym. To sprawia pewne określone trudności przy korelacji treści programowych obu przedmiotów szkolnych. W przedstawianiu historii biblijnej pewien układ liniowo-chronologiczny będzie zachowany. Jednakże historia ta koncentruje się wyraźnie wokół określonych zagadnień, takich, jak przymierze, zbawienie, Mesjasz itd. Omawiając epokę patriarchów, następnie pobyt Hebrajczyków w Egipcie i Wyjście, osiedlenie się w Kanaanie i okres Sędziów, czasy zjednoczonego a następnie podzielonego królestwa, wygnanie i powrót, okres hellenistyczny oraz panowanie rzymskie, ciągle mamy do czynienia z tą samą rzeczywistością zbawczą, która nie zamyka się w ramach ludzkiej historii, lecz wyraźnie ją przekracza. Dlatego też mimo pewnych zbieżności z liniowym układem treści, z kontynuacją i dopełnieniem obecnym na kolejnych etapach zbawienia człowieka, w odniesieniu do katechezy

⁴ B. Stypułkowska, *Dydaktyczne zasady nauczania związane ze strukturą kształcenia i jego przekazem w katechezie biblijnej*, „Polonia Sacra” V (XXIII) [2001] nr 9, s. 361-388. Na temat zasady egzemplaryczności zob. też: Taż, *Zasady nauczania w katechezie na przykładzie katechezy biblijnej*, „Homo Dei” LXXII (2002) nr 2, s. 39-41.

biblijnej mówimy o potrzebie przyjęcia układu spiralno-koncentrycznego. Taki jest też sam układ treści biblijnych. Pełniejsze znaczenie poszczególnych tekstów zostaje wyjaśnione się w innych tekstach. Stary Testament staje się zrozumiały w świetle Nowego i odwrotnie.

Okres hellenizmu przypada na kryzys tożsamości i konstytuowanie się judaizmu po powrocie z wygnania. Czas po niewoli babilońskiej jest najbardziej znaczący dla ostatecznej redakcji ksiąg i formowania się kanonu biblijnego. Okres ten cechują głębokie napięcia między samymi wyznawcami judaizmu, jak również między narodem żydowskim a jego sąsiadami⁵.

Z okresem powygnaniowym związana jest końcowa redakcja Pięcioksięgu oraz kronikarskie dzieło historyczne (1-2 Krn, Ezd, Ne), działalność proroków i powstanie ksiąg: Aggeusza, Zachariasza, Abdiasza, Malachiasza, Jolela, Trito-Izajasza (Iz 56-66), następnie literatura mądrościowa (Rt, Tb, Jon, Est, Jud, Ps, Prz, Job, Pnp, Koh, Mdr, Syr) i apokaliptyczna (Dn). Wreszcie z okresem tym związane są ostatnie księgi Starego Testamentu (1-2 Mch), w których opisano powstanie przeciwko syryjskiemu królowi z rodu Seleucydów, Antiochowi IV Epifanesowi.

Okres hellenistyczny związany jest z powstaniem greckiego przekładu Biblii hebrajskiej, Septuagintą. Zawiera ona dziewięć ksiąg więcej niż Biblia hebrajska oraz szereg uzupełnień hebrajskiego tekstu Starego Testamentu i nowe opracowanie niektórych ksiąg. Sześć ksiąg z Septuaginty znajduje się w katolickich wydaniach Pisma Świętego: Mdr, Syr, Jud, Tb i 1-2 Mch. Septuaginta, mimo, że jest przekładem Biblii hebrajskiej, jest równocześnie jej teologiczną kontynuacją i aktualizującą interpretacją teologii Starego Testamentu wyrosłą w nurcie judaizmu hellenistycznego⁶.

3. Okres hellenizmu w katechezie biblijnej najmłodszych

W okresie przedszkolnym oraz na I etapie edukacyjnym uczniowie zapoznają się z historią zbawienia w sposób egzemplaryczny. Poznają wybrane epizody z historii zbawienia, koncentrując się na osobach, których życie i działalność można przedstawić w sposób barwny i pogładowy.

W przypadku okresu hellenistycznego można uczniów zapoznać z barwnymi midraszami, np. Księgą Jonasza lub Księgą Tobiasza czy też niektórymi wydarzeniami opisanymi w Księgach Machabejskich czy Księdze Daniela.

Na tym etapie należy dbać szczególnie o to, by dostosowując opowiadania biblijne do percepcji merytorycznych dziecięcego odbiorcy nie mijać się z prawdą. Można nie wszystko dopowiadać, jednakże przekaz zawsze winien

⁵ A. Läpple, *Od egzegezy do katechezy. Stary Testament*, tłum. B. Białecki, Warszawa 1986, s. 308-309.

⁶ Tamże, s. 356.

być taki, by w przyszłości nie trzeba było zaprzeczać podanym wcześniej informacjom, ale by można je było uzupełniać i pogłębiać.

Edukacja szkolna na tym etapie odbywa się w sposób zintegrowany, czyli bez podziału na poszczególne przedmioty nauczania. Kształcenie zintegrowane ma być łagodnym przejściem od wychowania przedszkolnego do edukacji prowadzonej w systemie szkolnym. Podstawa programowa kształcenia ogólnego podaje pięć celów edukacyjnych dla I etapu edukacyjnego⁷. Pierwszym celem jest rozwijanie umiejętności służących zdobywaniu wiedzy (czytania, pisania i liczenia). Drugim celem edukacyjnym jest rozwijanie umiejętności nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów z innymi dziećmi, dorosłymi, z osobami niepełnosprawnymi, przedstawicielami innej narodowości i rasy itp. Trzecim celem edukacyjnym jest rozwijanie poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska lokalnego, regionu i kraju. Czwartym celem edukacyjnym jest rozwijanie umiejętności działania w różnych sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych. Piątym celem edukacyjnym jest rozbudzanie potrzeby kontaktu z przyrodą. W podstawie programowej nie ma zatem sformułowanych jakiś specjalnych celów odnoszących się do edukacji historycznej. Trudno zatem na tym etapie mówić o jakiegokolwiek korelacji zajęć zintegrowanych z katechezą.

4. Okres hellenizmu w katechezie biblijnej oraz na lekcji historii i społeczeństwa w klasach IV-VI szkoły podstawowej

Dopiero na drugim etapie edukacyjnym – w klasach IV-VI szkoły podstawowej – możemy mówić o właściwej katechezie biblijnej. Etap ten w katechezie ma wprowadzić uczniów w historię zbawienia⁸.

W Podstawie programowej katechezy odnośnie do rozwijania poznania wiary uczniów wśród celów katechetycznych wymienione są również odnoszące się ściśle do katechezy biblijnej, jak: uzdolnienie do odczytania w nauczaniu biblijnym wezwania Bożego dla swojego życia oraz przygotowanie do samodzielnego odbioru tekstów⁹. Pierwszy przytoczony cel sugeruje zdobycie umiejętności egzystencjalnego odczytywania Pisma Świętego. Drugi z przytoczonych celów katechetycznych odnosi się z pewnością do tekstów biblijnych, co nie zostało wyraźnie określone.

⁷ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjum, w: Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. nr 51 z dnia 9 maja 2002 r., poz. 458, s. 3599-3636.

⁸ Konferencja Episkopatu Polski, Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, Kraków 2001 [dalej skrót: PPK], s. 34-43.

⁹ Tamże, s. 36.

Wśród zadań nauki religii¹⁰ wymienione są następujące zadania odnoszące się do Biblii: wprowadzanie w lekturę Pisma Świętego, kształtowanie umiejętności odbioru tekstów biblijnych; zapoznawanie z wybranymi fragmentami Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu oraz motywowanie uczniów do poznawania i przygotowywanie do odbioru tekstów biblijnych¹¹. Wymienione zadania nauki religii zawierają w sobie zarówno aspekt dydaktyczny, jak i wychowawczy. Pierwsze i trzecie przytoczone zadanie w pewnym zakresie się pokrywają, gdy chodzi o odbiór tekstów biblijnych.

Treść katechezy wprowadzającej w historię zbawienia koncentruje się wokół Trójcy Świętej. Wśród treści znajdują się: podstawowe wiadomości o Piśmie Świętym¹². Przy analizie *Programu nauczania religii*¹³ nie spotykamy bliższych wskazówek na ten temat. Znajdą się one z pewnością już w programach szczegółowych i opracowanych podręcznikach katechetycznych.

Wśród pięciu wymienionych osiągnięć, dwa pierwsze odnoszą się wprost do Pisma Świętego. Dotyczą znajomości podstawowych fragmentów Pisma Świętego i ich przesłania oraz umiejętności odczytania przesłania poznanych fragmentów biblijnych¹⁴. Ich znaczenie jest bardzo zbliżone. Nie wiadomo jednakże, o jakie fragmenty Pisma Świętego dokładnie chodzi oraz jaki ma być stopień umiejętności odczytania przesłania poznanych fragmentów biblijnych.

W odniesieniu do katechezy biblijnej można zapoznać uczniów z sytuacją polityczną okresu hellenizmu oraz z wybranymi księgami biblijnymi. Chodzi tu zwłaszcza o wybrane fragmenty z ksiąg historycznych, opowiadające o tym okresie dziejów, oraz o midrasze: Rt, Tb i Jon. Dzieła te składają się z krótkich, obrazowych opowiadań, łatwych do zapamiętania i inscenizacji¹⁵. Oczywiście należy zapoznać uczniów z ich rodzajem literackim, aby na dalszych etapach edukacji nie trzeba było prostować wcześniejszych, błędnych informacji.

Edukacja historyczna na II etapie ogranicza się do elementów podstawowych. Wśród celów wymienia się m.in.: budzenie zainteresowania przeszłością; rozwijanie poczucia przynależności do grupy rodzinnej, społeczności lokalnej, grupy etnicznej, narodu, państwa, społeczności europejskiej i światowej; poznanie wartości stanowiących istotny motyw działalności indywidualnej i publicznej w Polsce, Europie i świecie¹⁶. Cele te doprowadzają ucznia do korzeni kultury śródziemnomorskiej, w której znaczącą rolę odgrywa chrześcijaństwo.

¹⁰ Obok zadań wynikających z *Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, wydanego przez Kongregację ds. Duchowieństwa w 1997 w PPK znajdują się jeszcze zadania nauki religii, którymi określa się działania zmierzające do realizacji celów katechetycznych.

¹¹ PPK, s. 36.

¹² Tamże.

¹³ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii*, Kraków 2001.

¹⁴ PPK, s. 36.

¹⁵ A. Läßle, *Od egzegezy do katechezy*, dz. cyt., s. 358.

¹⁶ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów*, dok. cyt., s. 3605.

Wśród zadań szkoły odnośnie do przedmiotu historii i społeczeństwa w szkole podstawowej znajdujemy cztery, które w pewnym stopniu przydatne są również w katechezie biblijnej. Należą do nich: dostarczanie wiedzy na temat najważniejszych wydarzeń i najwybitniejszych postaci z dziejów Polski, Europy i świata (nie sposób pominąć tutaj osobę Chrystusa), kształtowanie wyobraźni historycznej, zapoznanie z elementarnymi pojęciami historycznymi oraz rozbudzenie zainteresowań przeszłością własną, swojej rodziny i narodu oraz korzeniami i rozwojem rodzimej kultury¹⁷.

Treści lekcji historii i społeczeństwa zbieżne z treściami katechezy biblijnej dotyczą poznania naszego kręgu cywilizacyjno-kulturowego: wybranych zagadnień z kręgu kultury antycznej oraz śródziemnomorskie korzenie wybranych elementów kultury polskiej. Wśród treści edukacji historycznej spotykamy również zapoznanie uczniów z elementami życia codziennego w różnych krajach i epokach¹⁸. Warto omówić wtedy zagadnienie życia codziennego w państwach hellenistycznych. Temat ten może być poruszony zarówno na lekcji historii i społeczeństwa, jak i w ramach katechezy biblijnej. Katecheza biblijna wyraźnie może nawiązywać do tematyki lekcji historii i społeczeństwa oraz uzupełniać jej przekaz. Do zrozumienia tekstów biblijnych potrzebna jest umiejętność pracy z tekstem historycznym (źródłowym), którą uczeń winien zdobywać i utrwalać zarówno na katechezie biblijnej, jak i na lekcjach historii i społeczeństwa.

Podstawa programowa historii i społeczeństwa wymienia wiele osiągnięć ucznia na II etapie edukacyjnym, które są przydatne w katechezie biblijnej. Należą do nich: integrowanie wiedzy historycznej uzyskanej z różnych źródeł; ujmowanie treści historycznych w związkach przyczynowo-skutkowych; ocenianie faktów i wydarzeń z przeszłości; tworzenie opowiadania opartego na treściach historycznych z obrazowym ujmowaniem epizodów, postaci i scenek historycznych; umieszczanie wydarzeń w przedziałach czasowych, obliczanie upływu czasu między wydarzeniami; rysowanie drzewa genealogicznego; umiejętność krytycznej oceny wydarzeń historycznych i współczesnych; dostrzeganie związków teraźniejszości z przeszłością oraz ciągłości rozwoju kulturalnego i cywilizacyjnego; odczytywanie i opis różnorodnych źródeł informacji historycznej i ich ilustracyjne wykorzystywanie przy rekonstrukcji przeszłości; lokalizowanie czasowo-przestrzenne wydarzeń z wykorzystaniem osi czasu, planu, mapy, wykresów i tabel; wyciąganie wniosków z porównywania dwóch i więcej prostych informacji dotyczących wydarzeń i postaci historycznych; poszukiwanie potrzebnych informacji w różnorodnych źródłach oraz rozwijanie umiejętności ich selekcjonowania, porządkowania i przechowywania¹⁹.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, s. 3605-3606.

¹⁹ Tamże.

Wiele z tych działań może być realizowanych również podczas szkolnych zajęć katechezy biblijnej.

W opracowaniach podręcznikowych można spotkać treści odnoszące się do epoki hellenistycznej. Przykładowo, w podręczniku do klasy szóstej szkoły podstawowej autorstwa G. Czetwertyńskiej, M. Bliźniak, A. Pacewicz i T. Merty zatytułowanym: *A to historia!* jeden temat poświęcony jest hellenizmowi²⁰. Podboje Aleksandra Wielkiego ukazane są z perspektywy greckiej. Duży nacisk położono na przemiany ustrojowe oraz rozpowszechnianie się kultury greckiej. Zwrócono uwagę na to, że ten, kto chciał odegrać ważną rolę w tym czasie, musiał uzyskać helleńskie, czyli – jak tłumaczą autorzy – greckie wykształcenie²¹.

Katecheza biblijna może wzbogacić ten materiał o wiele nowych treści. Zarówno na lekcji historii, jak i na katechezie można zapoznać uczniów z problematyką diaspory żydowskiej w okresie powygnaniowym i z daleko idącymi konsekwencjami tego stanu rzeczy. Chodzi tu przede wszystkim o wyraźne elementy uniwersalne pojawiające się w judaizmie hellenistycznym i powstanie Septuaginty.

Katecheza biblijna oraz lekcje historii i społeczeństwa na II etapie edukacyjnym zawierają wiele zbieżnych treści programowych, co powinno być przez katechetę właściwie wykorzystane.

5. Okres hellenizmu w katechezie biblijnej oraz na lekcji historii w gimnazjum

W *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* odnośnie do rozwijania poznania wiary uczniów gimnazjum wśród celów katechetycznych wymieniony jest jeden zawierający element biblijny: „Wprowadzenie w świat pojęć religijnych przez poznanie języka i orędzia zbawczego Biblii oraz teologii, prawd wiary i zasad moralnych”²².

W zadaniach nauki religii wyraźnie wskazano na formację biblijną. Katecheza ma wprowadzić uczniów w lekturę Pisma Świętego; rozwijać umiejętność odbioru tekstów biblijnych i w ich świetle rozumieć świat, człowieka, własne powołanie; ukazać wybrane postaci Starego i Nowego Testamentu jako przykłady rozwiązywania problemów w świetle wiary; ukazać jedność Nowego i Starego Testamentu²³. Zauważamy bogactwo materiału kształcenia odnośnie do treści i umiejętności oraz wyraźne ukierunkowanie egzystencjalne formacji biblijnej na tym etapie. Opowiadania biblijne z czasów Machabeusz

²⁰ G. Czetwertyńska, M. Bliźniak, A. Pacewicz, T. Merta, *A to historia! Podręcznik historii i społeczeństwa. Klasa 6. Część pierwsza*, nr dopuszczenia 226/01, wyd. Centrum Edukacji Obywatelskiej Nowa Era, Warszawa 2001, s. 26-29.

²¹ Tamże, s. 27.

²² PPK, s. 51.

²³ Tamże.

oraz z Ksiąg Dydaktycznych nadają się do omawiania różnych zagadnień egzystencjalnych w kontekście wiary. W interesującym nas materiale znajdziemy wiele przykładów osób i sytuacji życiowych, skłaniających do rozważań natury ogólnej na temat powołania, powinności, wierności itp. Jedność Nowego i Starego Testamentu można ukazać nie tylko jako wyraźny rozwój, ale również przez przywoływanie figur starotestamentalnych w nauczaniu nowotestamentalnym, np. znak Jonasza.

Wśród treści katechezy cztery punkty dotyczą wprost lub pośrednio katechezy biblijnej. Materiał katechetyczny zawiera podstawowe wiadomości o Piśmie Świętym: formowanie się ksiąg, języki, gatunki literackie, interpretację literacką i hermeneutyczną wybranych fragmentów biblijnych; temat związany z Osobą Jezusa Chrystusa, przybliżający Syna Bożego jako postać historyczną, wcielonego Boga, Odkupiciela człowieka, Założyciela Kościoła, a także zagadnienie Bożego objawienia jako pomocy w rozwiązywaniu problemów stojących przed człowiekiem (postaci Starego i Nowego Testamentu)²⁴. Pierwszy raz wyszczególniono, co należy do podstawowych wiadomości o Piśmie Świętym. Zagadnienie formowania się ksiąg Starego Testamentu odnosi się ściśle do epoki hellenistycznej. Egzemplaryczne ukazywanie postaci Starego i Nowego Testamentu jako przykładów osób kierujących się w życiu światłem płynącym z Bożego Objawienia jest również realizacją celów katechezy biblijnej. W literaturze powygnaniowej mamy wiele takich przykładów.

Wszystkie osiągnięcia ucznia na tym etapie edukacyjnym związane są z katechezą biblijną. Dotyczą one znajomości podstawowych wiadomości o Piśmie Świętym; umiejętności właściwej interpretacji wybranych tekstów biblijnych i aktualizacji faktów związanych z wybranymi postaciami Starego i Nowego Testamentu oraz właściwego rozumienia wydarzeń życia, nauczania i zbawczego charakteru dzieła Jezusa Chrystusa. W literaturze powygnaniowej Starego Testamentu znajdziemy problematykę uniwersalności zbawienia, która jest dobrym wprowadzeniem do zrozumienia nowotestamentalnego orędzia i Osoby Jezusa Chrystusa.

W odniesieniu do katechezy biblijnej należy dokładniej zapoznać uczniów z sytuacją polityczną okresu hellenizmu oraz przedstawić tło wczesnego judaizmu i wprowadzić w problematykę ówczesnych istotnych zagadnień związanych z asymilacją i konfrontacją judaizmu wobec otaczającego świata i kultury hellenistycznej. Pomocne w tym będzie zapoznanie się z księgami zawierającymi opowiadania o wydarzeniach historycznych oraz w tym kontekście omawianie literatury mądrościowej i ksiąg prorockich.

W programie historii znajdują się treści przydatne w formacji biblijnej, a mianowicie poznania cywilizacji starożytnych: Egiptu, Izraela, Grecji, Rzymu. Również w ścieżce edukacyjnej dotyczącej kultury polskiej na tle tradycji

²⁴ Tamże.

śródziemnomorskiej wśród treści znajdujemy zagadnienie dotyczące roli filozofii greckiej, prawa rzymskiego i Biblii w kulturze polskiej i europejskiej²⁵ a wśród osiągnięć: dostrzeganie związków między kulturą współczesną a kulturą Grecji i Rzymu oraz chrześcijaństwem i wykorzystywanie elementów wiedzy na temat kultury śródziemnomorskiej w dalszych etapach edukacji oraz w życiu społecznym i zawodowym²⁶. Okres hellenizmu jest pod tym względem czasem uprzywilejowanym.

Wśród celów edukacyjnych przedstawionych w podstawie programowej lekcji historii w gimnazjum dostrzegamy takie, których realizacja ważna jest również dla katechezy biblijnej. Należą do nich przede wszystkim rozwijanie i pogłębianie zainteresowań przeszłością, zachodzącymi w niej procesami i wydarzeniami; rozwijanie myślenia historycznego i krytycyzmu; rozwijanie umiejętności pozwalających na samodzielną pracę intelektualną z materiałem historycznym oraz rozwijanie umiejętności dostrzegania złożoności związków przyczynowo-skutkowych²⁷. Również na katechezie uczniów może rozwijać wspomniane umiejętności. Ważne byłoby wykorzystanie wiedzy historycznej do podjęcia rozważań odnoszących się do diaspory żydowskiej w okresie powygnościowym z użyciem tekstów biblijnych i innych źródeł.

Celem katechezy biblijnej na poziomie gimnazjum jest pierwsze zaznajomienie ucznia z dokonywaniem poprawnej interpretacji tekstu Pisma Świętego. Katecheza biblijna w szkole podstawowej pełni rolę ogólnego wprowadzenia w problematykę biblijną. Trudno bowiem na tym etapie mówić już o właściwej katechezie biblijnej, systematycznie kształtującej umiejętności pracy z tekstem Pisma Świętego. W szkole podstawowej uczniów spotyka się z właściwą i poprawną interpretacją biblijną dokonywaną i przedstawianą przez katechetę. W trakcie katechezy uczniów poznaje niektóre metody biblijne, zasady interpretacji tekstu biblijnego, podejmuje pierwsze próby analizy tekstu biblijnego pod kierunkiem katechety. W gimnazjum natomiast uczniów winien poznawać nie tylko metody służące pracy z tekstem biblijnym, ale również winien wdrażać się w samodzielne interpretacje biblijne, korzystając z katechetycznych zasad interpretacji tekstów biblijnych. Nie tylko powinien znać te zasady, ale również winien je umiejętnie stosować. Wiedza wyniesiona z lekcji historii, na których uczniów ma kontakt z różnymi źródłami historycznymi ułatwi mu czytanie i interpretowanie tekstów biblijnych i zrozumienie charakteru niektórych ksiąg, np. specyfiki biblijnych midraszy, charakterystycznych dla okresu hellenizmu.

Punktem wyjścia przy zrozumieniu tekstu biblijnego jest poprawne odczytanie jego znaczenia wyrazowego. Sens wyrazowy związany jest ściśle z kontekstem historyczno-geograficznym. Wprowadzanie uczniów w świat Biblii jest rozbudzaniem zainteresowania życiem i kulturą starożytnych ludów Bliskiego

²⁵ Tamże, s. 68.

²⁶ Tamże.

Wschodu oraz starożytną kulturą Grecji i Rzymu. Nie da się zrozumieć historii biblijnej bez umiejętności dostrzegania ciągłości historycznej, związków między poszczególnymi wydarzeniami historycznymi, przyczyn i skutków. Cele realizowane w ramach lekcji historii są przydatne w katechezie biblijnej do pracy z tekstem Pisma Świętego. Biblia nie była bowiem od razu uformowana w takim kształcie, w jakim jest dostępna obecnie. Łączenie uwarunkowań historycznych z pojawianiem się istotnych treści redakcyjnych jest ważne dla lepszego zrozumienia wielu fragmentów biblijnych, układu i niespójnej struktury wielu ksiąg. Czas hellenizmu był pod tym względem bardzo istotny i ważny. To wówczas bowiem dokonywała się ostateczna redakcja Pięcioksięgu oraz powstawała Septuaginta jako wyraz hellenizacji w judaizmie.

W zadaniach szkoły realizowanych w gimnazjum w ramach lekcji historii wskazano m.in. na uczenie umiejętności analizy i syntezy materiału historycznego; uczenie zasad odczytywania i interpretowania źródła historycznego; ukazywanie możliwości różnorodnych interpretacji źródeł, wydarzeń i postaci historycznych; uczenie rzetelności badawczej; doskonalenie różnorodnych form wypowiedzi ustnej i pisemnej; rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania, wykorzystywania i przechowywania różnych rodzajów informacji²⁸. Z punktu widzenia historycznego tekst biblijny należy do historycznych tekstów źródłowych i jako taki może być omawiany zarówno na lekcji historii, jak i podczas katechezy. Praca z tekstem biblijnym jest zatem w ścisłym znaczeniu pracą z materiałem historycznym. Oczywiście, w ramach katechezy biblijnej, uczeń nie tylko będzie odkrywał sens wyrazowy tekstu pochodzącego z Pisma Świętego, ale w dalszej kolejności będzie poznawał jego sens teologiczny i egzystencjalny, z punktu widzenia katechezy o dużo ważniejsze. Mówiąc jednak o korelacji katechezy biblijnej z lekcją historii ze zrozumiałych względów zatrzymujemy się jedynie na problematyce znaczenia wyrazowego tekstu biblijnego w kontekście historyczno-kulturowym.

Tekst pochodzący z Pisma Świętego wymaga od czytelnika umiejętności przeprowadzania analizy, stawiania pytań problemowych, odnajdywania odpowiedzi nie tylko w czytany tekście, ale i w innych fragmentach biblijnych oraz w dostępnych pomocach: mapach, słownikach, encyklopediach, komentarzach. Pomocą dla katechizowanego może być również jego podręcznik do historii, jeżeli katecheta go do tego przygotowuje. Chodzi tutaj przede wszystkim o umiejętność wykorzystania posiadanej wiedzy w sytuacjach nietypowych. W dydaktyce jest to wyższy stopień umiejętności uczniowskich²⁹.

²⁷ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów, dok. cyt., s. 3619.

²⁸ Tamże.

²⁹ Na temat taksonomii celów kształcenia zob. B. Niemierko, *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 1997, s. 85-103; B. Stypułkowska, *Specyfika katechezy biblijnej we współczesnej szkole*, „Polonia Sacra” VI (XXIV) [2002] nr 11, s. 323-339.

Wśród treści nauki historii w gimnazjum znajdujemy treści zbieżne z tematyką katechezy biblijnej: cywilizacje starożytne – dorobek kultury i jego trwałość (Egipt, Mezopotamia, Persja, Fenicja, Palestyna, Assyria) oraz powstanie chrześcijaństwa i pierwsze wieki jego rozwoju (starożytna Grecja i Rzym)³⁰. W programach zagadnienia te są zawarte w materiale pierwszej klasy gimnazjum. Katecheta powinien zwrócić uwagę na rozkład materiału historii, aby w ramach katechezy mógł odwoływać się do tematyki z lekcji historii, wykorzystując i uzupełniając wiadomości uczniów. Takie postępowanie pomoże uczniom w „powiązaniu” treści zdobywanych na lekcji historii z katechezą biblijną, utrwali ich zapamiętanie, pogłębi zrozumienie oraz będzie sprzyjać w powstaniu spójnej struktury wiedzy³¹.

Osiągnięcia ucznia gimnazjum z zakresu historii obejmują m.in. rozpoznanie miejsca człowieka w czasie historycznym i jego relacji z kręgiem kulturowym³². W katechezie biblijnej mamy do czynienia z odmienną kulturą i odległym czasem. Teksty biblijne nie będą zrozumiałe dla współczesnego czytelnika, jeżeli nie zrozumie on ich kontekstu kulturowego. Dlatego też w katechezie biblijnej ważne jest wykorzystanie i uzupełnienie wiadomości, jakie uczeń zdobywa w ramach lekcji historii, chociażby na temat życia codziennego w starożytnych krajach biblijnych w okresie państw hellenistycznych. Uczeń gimnazjum winien operować podstawowymi kategoriami historycznymi: czasem, przestrzenią, ciągłością, zmiennością. Powinien także zdobyć umiejętność ujmowania treści historycznych w związkach przyczynowo-skutkowych oraz oceniania faktów i wydarzeń historycznych³³. Księgi biblijne dostarczają wiele materiału do przeprowadzania analizy historycznej. Istotna jest tu oczywiście rola katechety lub historyka i ich biegłość w zagadnieniach biblijnych.

Dalej w podstawie programowej historii czytamy, że uczeń gimnazjum winien zdobyć umiejętność interpretacji różnego rodzaju źródeł historycznych, docierania do różnych źródeł informacji historycznej i integracji wiedzy uzyskanej z różnych źródeł informacji³⁴. W biblijnej literaturze powygnaniowej są różnego rodzaju przekazy historyczne. Umiejętność dostrzegania różnic między źródłami ze względu na formę przekazu, zdobywana na lekcjach historii, może być bardzo przydatna w katechezie biblijnej. Kronikarskie dzieło historyczne może być dobrym materiałem studyjnym również dla lekcji historii.

W opracowaniach podręcznikowych można spotkać treści odnoszące się do epoki hellenistycznej. Przykładowo, w podręczniku R. Kuleszy w jednostce

³⁰ Tamże.

³¹ Por. A. Bolechowski, *Korelacja historii z innymi przedmiotami nauczania. Materiały pomocnicze dla nauczycieli*, Katowice 1979, s. 3.

³² *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów*, dok. cyt., s. 3620.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

lekcyjnej zatytułowanej: *Aleksander Wielki i początek epoki hellenistycznej*³⁵ poruszono m.in. następujące zagadnienia: królestwa hellenistyczne, główne ośrodki kultury oraz znaczenie okresu dla dziejów kultury³⁶.

Korelacja lekcji historii z katechezą biblijną wzbogaca oba przedmioty. Dobrze prowadzona lekcja historii przygotowuje ucznia do kontaktu z tekstem biblijnym w czasie katechezy. Podobnie dobrze prowadzona katecheza biblijna utrwała i rozwija umiejętności zdobywane na lekcjach historii, uzupełniając jej przekaz.

6. Okres hellenizmu w katechezie biblijnej oraz na lekcji historii w szkole ponadgimnazjalnej

W podstawie programowej katechezy w szkole ponadgimnazjalnej – paradoksalnie – odnajdujemy najmniej elementów biblijnych. Wychowanie liturgiczne, formacja moralna, wychowanie do życia we wspólnocie oraz wprowadzenie do misji nie zawierają elementów biblijnych³⁷. Odnośnie do rozwijania poznania wiary uczniów wśród treści programowych znajduje się tylko jeden punkt związany z Pismem Świętym, w dodatku w kontekście egzystencjalnym: „Biblijna teologia powołania, droga wiary osób powoływanych w Biblii”³⁸. Odnośnie do nauczania modlitwy wśród treści katechezy znajdujemy punkt: „Biblia źródłem kształtowania postaw modlitewnych”³⁹. Teksty biblijne powstałe w epoce hellenistycznej dają dużo materiału do realizacji tych zadań. Jednakże, w podstawie programowej zauważa się brak treści odnoszących się do gruntowniejszego wprowadzania uczniów w kontekst historyczno-kulturowy czasów biblijnych, którego znajomość jest bardzo ważna dla prawidłowego rozumienia tekstów.

Wydaje się, że właśnie etap szkoły ponadgimnazjalnej jest najwłaściwszy do zdobywania biegłości w całościowym stosowaniu zasad katechetycznej interpretacji tekstów biblijnych oraz określonych metod. Wiedza i umiejętności zdobyte na niższych etapach winny być pogłębiane i rozwijane na wyższym poziomie w katechezie klas szkół ponadgimnazjalnych, zbliżonym do katechezy dorosłych. Zaniedbanie rzetelnej formacji biblijnej w szkołach ponadgimnazjalnych wpłynie na realizację głównego celu katechezy biblijnej: przygotowania do odbioru tekstów biblijnych podczas liturgii oraz ich prawidłowego rozumienia (na właściwym sobie poziomie) podczas samodzielnego studium.

³⁵ R. Kulesza, *Historia. Podręcznik dla gimnazjum. Dzieje najdawniejsze i dawne do schyłku XIV wieku. Starożytność*, nr dopuszczenia: 97/99, wyd. JUKA, Warszawa 1999, s. 122-130.

³⁶ Tamże, s. 128-130.

³⁷ PPK, s. 73-75.

³⁸ Tamże, s. 72.

³⁹ Tamże, s. 74

W odniesieniu do katechezy biblijnej należy pogłębić problematykę poruszaną na etapie gimnazjalnym, zapoznać uczniów z treścią poszczególnych ksiąg biblijnych związanych z tym okresem (zwłaszcza dotyczy to omówienia teologiczno-historycznej interpretacji wydarzeń przez Deuteronomistę i Kronikarza) oraz z zagadnieniem ostatecznej redakcji Starego Testamentu i określania kanonu. Ważne na tym etapie jest przedstawienie problematyki związanej z powstaniem Septuaginty i nakreślenie różnic wewnątrz judaizmu z dokładniejszą charakterystyką diaspory.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego w szkołach ponadgimnazjalnych podaje dwa zakresy kształcenia: podstawowy oraz rozszerzony⁴⁰.

Celem edukacji historycznej w zakresie podstawowym jest m.in. pogłębienie i rozwinięcie wiedzy oraz umiejętności uzyskanych w toku wcześniejszej edukacji celem lepszej znajomości i rozumienia dziejów świata oraz pogłębienie rozumienia powiązań między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością⁴¹. Wśród osiągnięć wymieniono m.in.: umiejętność zbierania, przedstawiania i interpretowania wiedzy historycznej z wykorzystaniem różnorodnych źródeł informacji, umiejętność dokonywania ujęć przekrojowych i problemowych, rozumienie, że jednostki i grupy społeczne, w przeszłości i obecnie, w zróżnicowany sposób objaśniają i wykorzystują historię, formułowanie i uzasadnianie opinii historycznych podczas dyskusji oraz w krótkich wypowiedziach ustnych i pisemnych⁴². W odniesieniu do katechezy biblijnej wiedza uzyskana przez ucznia na poprzednim poziomie edukacyjnym, odnosząca się do epoki hellenistycznej i zagadnień z nią związanych, powinna być teraz ugruntowana i pogłębiona.

W opracowaniach podręcznikowych można spotkać treści odnoszące się do epoki hellenistycznej. Przykładowo, w podręczniku do historii w zakresie podstawowym autorstwa B. Burdy, B. Halczaka R.M. Józefiaka i M. Szymczak przy temacie poświęconym podbojom Aleksandra Wielkiego uwaga skoncentrowana jest nie tylko na aspekcie militarnym, ale również na kulturze. Przy omawianiu hellenizmu podano, że wspólnym językiem była greka, zwana *koiné*⁴³. Katecheta winien wykorzystać tę informację wzbudzając zainteresowanie językiem Biblii oraz okolicznościami, które wpłynęły na rozprzestrzenienie

⁴⁰ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników, w: Załącznik nr 4 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. nr 51 z dnia 9 maja 2002 r, poz. 458.

⁴¹ Tamże, s. 3648.

⁴² Tamże, s. 3649.

⁴³ B. Burda, B. Halczak, R.M. Józefiak, M. Szymczak, *Od dziejów najdawniejszych do schyłku starożytności. Historia 1. Część 1. Zakres podstawowy. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, nr dopuszczenia 183/02, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Rumia 2002, s. 104.

się hellenizmu i jego skutków dla judaizmu. W wersji podręcznika kształcącym w zakresie rozszerzonym przy wspomnianym temacie nie ma żadnych uzupełnień i zmian. Nawet polecenia i wykaz literatury jest taki sam⁴⁴.

W kształceniu w zakresie rozszerzonym wytyczone są trzy cele edukacyjne odnośnie do nauczania historii w szkole, a mianowicie: ugruntowanie oraz restrukturyzacja wiedzy i umiejętności historycznych; zapoznanie się z metodologią naukowego poznawania i opisu przeszłości oraz porównywanie poglądów i opinii prezentowanych przez przedstawicieli różnych nurtów historyograficznych oraz historiozoficznych⁴⁵. Wśród zadań szkoły wymieniono następujące: wspieranie dążeń do twórczego wykorzystywania przez uczniów wiedzy i umiejętności historycznych (np. wykonanie pod kierunkiem nauczyciela pracy badawczej na podstawie samodzielnie zebranych materiałów pochodzących z różnych źródeł oraz literatury historycznej) oraz przygotowanie uczniów do stosowania podstawowych zasad naukowego poznawania i opisywania przeszłości⁴⁶. Odnośnie do treści interesują nas trzy pierwsze punkty w podstawie: trwałe osiągnięcia cywilizacji starożytnych, religie starożytnego Wschodu; przemiany ustrojowe w Grecji i Rzymie oraz powstanie i rozwój religii monoteistycznych⁴⁷. Wśród osiągnięć wymieniono m.in.: wykorzystywanie pogłębionej wiedzy do opisu i oceny problemów historycznych, z uwzględnieniem zasad naukowego badania przeszłości; krytyczne analizowanie różnych interpretacji historii; formułowanie opinii i wniosków historycznych w formie obszernych wypowiedzi ustnych i pisemnych⁴⁸.

Założenia podstawy programowej dotyczące lekcji historii odnoszące się do ucznia szkoły ponadgimnazjalnej są bardzo ciekawe. Jeżeli byłyby rzeczywiście zrealizowane, absolwenci szkół ponadgimnazjalnych byłiby nie tylko w pełni przygotowani do podjęcia studiów wyższych, ale posiadaliby taki stopień kultury historycznej, który pozwoliłby im na podejście do tekstów biblijnych w ich kontekście kulturowo-historycznym w sposób prawidłowy. Można dostrzec w materiale lekcji historii w szkole ponadgimnazjalnej dużo wspólnych treści kształcenia z katechezą biblijną. Dotyczy to zarówno celów, zadań, treści kształcenia, jak i zamierzonych osiągnięć ucznia. Niestety, podstawa programowa katechezy na tym etapie edukacyjnym nie przewiduje syntezy wiedzy biblijnej zdobytej na niższych poziomach ani utrwalenia czy rozwijania

⁴⁴ B. Burda, B. Halczak, R.M. Józefiak, M. Szymczak, *Od dziejów najdawniejszych do schyłku starożytności. Historia 1. Część 1. Zakres rozszerzony. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego*, nr dopuszczenia 278/02, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Rumia 2002, s. 115-121.

⁴⁵ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników*, dok. cyt., s. 3671.

⁴⁶ Tamże, s. 3671.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Tamże, s. 3672.

umiejętności interpretowania tekstów biblijnych w sposób poprawny. Trudno mówić zatem o zamierzonej korelacji między katechezą biblijną a lekcją historii w jej funkcji integrującej, uzupełniającej czy polemizującej. Katecheta nie może jednak ze swojej strony pominąć wyraźnych związków katechezy biblijnej z materiałem kształcenia występującym na lekcjach historii i winien je umiejętnie wykorzystywać w realizacji celów edukacji biblijnej uczniów, odnoszących się do pracy z Pismem Świętym jako obszernym historycznym tekstem źródłowym. Dotyczy to każdego okresu historycznego, który pomoże lepiej zrozumieć świat Biblii. Epoka hellenistyczna, o czym była już wielokrotnie mowa, jest bardzo istotna dla formowania się kanonu biblijnego, a tym samym dla zrozumienia wielu treści biblijnych

7. Podsumowanie

Z punktu widzenia katechezy biblijnej można stawiać pytanie o racje dla korelacji z innymi przedmiotami szkolnymi. Niektórzy katecheci i katechetycy nie dostrzegają potrzeby zbytniego przenikania się treści katechetycznych z innymi przedmiotami szkolnymi. Zbytni akcent położony na korelację może doprowadzić do pomniejszenia znaczenia wymiaru teologicznego i duchowego przy lekturze Pisma Świętego. Wielu uczniów, zwłaszcza tych nie zainteresowanych historią, może wprost zniechęcić do uważnego i samodzielnego studium. Katecheta zafascynowany historią może zapomnieć o tym, że właściwym i naturalnym miejscem dla czytania, wyjaśniania i rozumienia Słowa Bożego jest wspólnota kościelna, a właściwym interpretatorem Urząd Nauczycielski Kościoła. Zapoznawanie się z komentarzami Ojców Kościoła i wykładnią Kościoła jest ważniejsze dla zrozumienia przesłania biblijnego niż prawidłowe zrozumienie struktur literackich i uwarunkowań historycznych określonych tekstów. Znalezienie równowagi między podejściem teologicznym i duchowym a historyczno-literackim do tekstu biblijnego jest potrzebne do poprawnego zrozumienia tej niezwyklej Księgi, której autorem jest zarówno sam Bóg, jak i człowiek. Katecheza szkolna może w tym wydatnie pomóc.

Jednocześnie katecheza szkolna swoim poziomem winna być zbliżona do innych przedmiotów szkolnych. Katecheta może i powinien porównywać treści kształcenia innych przedmiotów szkolnych z katechezą, aby przekaz wiary był na podobnym poziomie. Katecheza szkolna winna przygotować swoich absolwentów do kontaktu ze źródłami wiary, aby im pomóc w dojrzałym zaangażowaniu się we wspólnocie Kościoła na miarę swoich możliwości i stanu.

Zagadnienie hellenizmu w katechezie biblijnej w niniejszym artykule zostało jedynie zasygnalizowane. Było to spowodowane potrzebą ogólnego spojrzenia równocześnie na trzy etapy edukacyjne w świetle podstawowych dokumentów, jakimi są podstawy programowe. Szerzej został omówiony poziom

gimnazjalny, ze względu na dużą zbieżność między podstawami programowymi obu przedmiotów. To całościowe spojrzenie daje podstawę do gruntowniejszego zainteresowania się tym problemem i skoncentrowanie uwagi na pojedynczych poziomach nauczania w świetle podręczników dla ucznia, które w procesie edukacyjnym odgrywają główną rolę.